

**REGIMUL JURIDIC
AL DREPTURILOR OMULUI
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

ADRIANA-MARIA ȘANDRU

**REGIMUL JURIDIC
AL DREPTURILOR OMULUI
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2018

Colecția ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘANDRU, ADRIANA-MARIA

Regimul juridic al drepturilor omului în Uniunea Europeană /
Adriana-Maria Șandru. - București : Editura Universitară, 2018
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0822-8

34

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062808228

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2018
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 07217 CARTE / 0745.200.357
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

LISTA ABREVIERI ȘI ACRONIME

AELS	Asociația Europeană a Liberului Schimb
AUE	Actul Unic European
BCE	Banca Centrală Europeană
BEI	Banca Europeană de Investiții
BERD	Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare
<i>Bull.dr.H.</i>	Bullentin des Droits de l'Homme
CDFUE	Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene
CE	Comunitatea Europeană / Tratatul de instituire a Comunității Europene
CECO	Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului / Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului
CEDO	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CEEA	Comunitatea Europeană a Energiei Atomice / Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice
CEE	Comunitatea Economică Europeană / Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene
CJCE	Curtea de Justiție a Comunităților Europene
<i>CMLR</i>	Common Market Law Review (Kluwer Law International)
COREPER	Comitetul reprezentanților permanenți
<i>D.</i>	Dreptul
Dalloz	Recueil Dalloz de doctrine et jurisprudence
DG	Direcția Generală (din cadrul Comisiei)
ECR	(eventual urmat de anul apariției) European Court Reports (ediția în limba engleză; din anul 1989, partea I – hotărârile CJCE, partea a II-a – hotărârile TPI)
en.	englez / britanic
Euratom	Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (v. și CEEA) / Tratatul ce instituie Comunitatea Europeană a Energiei Atomice
fr.	francez
JO	Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (seria „L” – Legislație, seria „C” – Comunicări și Informații)
lit.	litera

M. Of.	Monitorul Oficial al României, Partea I
n.a./ n.n.	nota autorului / nota noastră (a autorului)
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
par.	paragraful
pct.	punctul
PE	Parlamentul European
PESC	Politica Externă și de Securitate Comună
PR	Pandectele Române
RDC	Revista de drept comercial
RDP	Revista de drept public
Rec.	(eventual urmat de anul apariției) Recueil de la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes et du Tribunal de première instance des Communautés européennes (ediția în limba franceză; din anul 1989, partea I – hotărârile CJCE, partea a II-a – hotărârile TPI)
Rep.	(eventual urmat de anul apariției) (începând cu anul 2007) Repertoriul jurisprudenței Curții de Justiție a Comunităților Europene și a Tribunalului de Primă Instanță a Comunităților Europene (ediția în limba română) (partea I – hotărârile CJCE; partea a II-a – hotărârile TPI)
RMC(UE)	Revue du marché commun (et de l'Union européenne)
RRDA	Revista română de drept al afacerilor
RRDC	Revista română de drept comunitar
RRDM	Revista română de dreptul muncii
RTDE	Revue trimestrielle de droit européen (Editions Dalloz)
SEE	Spațiul Economic European
subl. ns.	sublinierea noastră (a autorului)
TFP	Tribunalul Funcției Publice al Uniunii Europene
TPI	Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene
TUE	Tratatul privind Uniunea Europeană
UE	Uniunea Europeană
UEM	Uniunea Economică și Monetară

SUMAR

LISTA ABBREVIERI ȘI ACRONIME	5
SUMAR.....	7
INTRODUCERE.....	11
CAPITOLUL I. INSTRUMENTE JURIDICE EUROPENE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI.....	13
<i>Secțiunea 1. Protecția drepturilor omului în sistemul Consiliului Europei.....</i>	<i>13</i>
§ 1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului.....	14
§ 2. Comitetul de Experți Independenți	16
<i>Secțiunea 2. Protecția drepturilor omului în cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa.....</i>	<i>16</i>
§ 1. Relevanța acțiunilor OSCE în domeniul drepturilor omului.....	16
§ 2. Carta de la Paris pentru o Nouă Europă.....	19
CAPITOLUL II. EVOLUȚIA PROTECȚIEI DREPTURILOR OMULUI ÎN COMUNITĂȚILE EUROPENE/UNIUNEA EUROPEANĂ	21
<i>Secțiunea 1. Progresul înregistrat în afirmarea drepturilor omului în tratatele comunitare.....</i>	<i>21</i>
§ 1. Precizări prealabile	21
§ 2. Tratatul de instituire a Comunităților Europene	21
§ 3. Actul Unic European.....	23
§ 4. Tratatul privind Uniunea Europeană	24
§ 5. Tratatul de la Amsterdam	28
§ 6. Tratatul de la Lisabona.....	30
<i>Secțiunea 2. Pilonul al treilea al Uniunii Europene și protecția drepturilor omului.....</i>	<i>32</i>
<i>Secțiunea 3. Legislația comunitară secundară – importanță și direcții specifice</i>	<i>41</i>
<i>Secțiunea 4. Evoluția jurisprudenței comunitare în materia drepturilor omului.....</i>	<i>41</i>

<i>Secțiunea 5. Evoluții recente privind Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene.....</i>	54
CAPITOLUL III. VOCAȚIA UNIUNII EUROPENE DE PROTEJARE A DREPTURILOR OMULUI.....	57
<i>Secțiunea 1. De la libertăți la drepturi fundamentale („Constituția economică”)</i>	57
<i>Secțiunea 2. Libera circulație a persoanelor</i>	62
<i>Secțiunea 3. Libertatea de stabilire</i>	74
<i>Secțiunea 4. Menținerea supremației dreptului comunitar asupra dispozițiilor constituționale în materia protecției drepturilor omului</i>	77
<i>Secțiunea 5. Protecția jurisdicțională a drepturilor omului</i>	84
§ 1. Rolul persoanelor fizice în declanșarea controlului jurisdicțional al CJCE în cazul încălcării drepturilor fundamentale	84
§ 2. Absența/Restrângerea posibilității persoanelor fizice de a declanșa controlul jurisdicțional al CJCE în cazul încălcării drepturilor fundamentale	91
<i>Secțiunea 6. Protecția nejurisdicțională a drepturilor omului</i>	93
§ 1. Controlul cu caracter politic	93
§ 2. Controlul fără caracter politic.....	95
<i>Secțiunea 7. Importanța drepturilor omului în relațiile externe ale Comunității și Uniunii</i>	97
CAPITOLUL IV. RAPORTUL DINTRE DREPTUL COMUNITAR ȘI CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	100
<i>Secțiunea 1. Aderarea CE la Convenția Europeană a Drepturilor Omului</i>	
§ 1. Scurt istoric.....	100
§ 2. Importanța și efectele Avizului 2/1994	100
<i>Secțiunea 2. Interpretarea și aplicarea dreptului de către cele două Curți: concurență sau complementaritate?</i>	102
§ 1. Precizări prealabile	102
§ 2. Noțiunea de inviolabilitate a domiciliului în viziunea celor două Curți.....	103
§ 3. Libertatea de exprimare în interpretarea celor două Curți.....	104
§ 4. Raportul dintre instanțele naționale și cele două Curți europene...	106
§ 5. CEDO se pronunță cu privire la dreptul comunitar	107
§ 6. Ierarhia normelor juridice sau ierarhia valorilor?	109

<i>Secțiunea 3. Aderarea UE la Convenția Europeană a Drepturilor Omului</i>	110
§ 1. <i>Istoricul aderării CE la CEDO.....</i>	110
§ 2. <i>Motivele aderării CE/UE la CEDO.....</i>	110
§ 3. <i>Soluționarea problemei în contextul Tratatului de la Lisabona.....</i>	111
CAPITOLUL V. CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE (CDFUE).....	114
<i>Secțiunea 1. Precizări prealabile. Istoric.....</i>	114
<i>Secțiunea 2. Domeniul de aplicare.....</i>	118
§ 1. <i>Precizări prealabile. Aplicabilitatea dispozițiilor Cartei.....</i>	118
§ 2. <i>Întinderea și interpretarea drepturilor și principiilor</i>	118
§ 3. <i>Nivelul de protecție</i>	119
§ 4. <i>Interzicerea abuzului de drept</i>	119
<i>Secțiunea 3. Structura Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.....</i>	120
§ 1. <i>Preambulul Cartei</i>	120
§ 2. <i>Demnitatea</i>	121
§ 3. <i>Libertățile.....</i>	125
§ 4. <i>Egalitatea</i>	131
§ 5. <i>Solidaritatea.....</i>	135
§ 6. <i>Drepturile cetățenilor</i>	138
§ 7. <i>Justiția</i>	139
<i>Secțiunea 4. Forța juridică a CDFUE</i>	141
§ 1. <i>Forța juridică și valoarea politică</i>	141
§ 2. <i>Adoptarea Cartei în cadrul Tratatului de la Lisabona.....</i>	142
CAPITOLUL VI. DREPTURILE OMULUI ÎN ROMÂNIA - ÎN CALITATE DE STAT MEMBRU AL UNIUNII EUROPENE	145
<i>Secțiunea 1. Raportul dintre dreptul intern și protecția internațională a drepturilor omului.....</i>	145
<i>Secțiunea 2. Întrebările preliminare referitoare la protecția drepturilor omului în cadrul UE. Studiu de caz – România.....</i>	150
CONCLUZII.....	154
BIBLIOGRAFIE	156

INTRODUCERE

Fundamentarea protecției drepturilor omului în Comunitatea Europeană și, mai recent, în Uniunea Europeană a beneficiat de aportul important și constant al Curții de Justiție a Comunităților Europene.

Protecția drepturilor omului s-a realizat pe calea pandectistă, prin interpretările integratoare, pronunțate de CJCE, cele mai multe dintre acestea în întrebări preliminare – în cadrul dialogului dintre instanțe europeană și instanțele naționale. Indirect, instanțele naționale au avut un rol important, întrucât au obligat CJCE să aprofundeze și să pronunțe hotărâri, în cele mai multe dintre acestea utilizând metoda teleologică de interpretare.

Curtea de Justiție a Comunităților Europene evidențiază o primă etapă, etapă în care, surprinzător, apar primele semne ale unei concurențe judiciare internaționale. Curtea Europeană a Drepturilor Omului – instituție recunoscută și cu o practică substanțială, consolidată în acest domeniu – a fost, și este, reperul față de care CJCE s-a situat în pronunțarea hotărârilor sale.

O primă încercare de eliminare a unor discrepante între interpretările celor două Curți a fost aderarea CE la CEDO. Prin avizul său, CJCE a respins această posibilitate, deși, într-o oarecare contradicție cu propriile hotărâri, în care este invocată Convenția Europeană a Drepturilor Omului și hotărârile Curții.

Tratatul de la Lisabona, de reformă instituțională și a competențelor Uniunii propune aderarea UE la CEDO fără să fi prevăzute multe detalii juridice, de ordin tehnic și fără a lăsa rezolvată o problema importantă, de nerezolvat aproape, a ierarhiei instanțelor internaționale (mai precis, a normelor juridice).

Drepturile omului în Uniunea Europeană se prezintă în acest moment, drept un domeniu în schimbare, prin trecerea de la CE la UE – în perspectiva intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona. În același timp, ultimii ani au indicat mutații interesante și importante în domeniul drepturilor omului în cadrul pilonului al treilea, evidențiat, nu atât prin legislație europeană cât mai ales prin hotărârile CJCE.

Implicațiile juridice și politice ale recursului la propria jurisdicție în materia drepturilor omului, accesul la subsidiar, și uneori interpretabil, la dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, poate impulsiona

procesul declanșat în 2000, prin adoptarea *Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene* – un document fără valoare juridică obligatorie (până în prezent) și destul de stufos.

Tratatul de la Lisabona impune obligativitatea dispozițiilor Cartei în sistemul european și ne pune în fața unei dileme cu privire la dualitatea interpretărilor celor două Curți (CJCE și CEDO) în domeniul drepturilor omului.

CAPITOLUL I

INSTRUMENTE JURIDICE EUROPENE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

În plan universal, dar și regional (în special, european)¹ există instituții care realizează protecția drepturilor omului.

În acest sens, la nivel european au fost adoptate mai multe convenții, principalele instituții care au promovat astfel de acte juridice internaționale fiind Consiliul Europei, Uniunea Europeană și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Mecanismele europene de protecție a drepturilor omului reprezintă „un sistem încheiat care – mai ales între anii 1995-2000 și-a demonstrat eficiența în protecția și garantarea drepturilor omului în statele europene”.²

O problemă care a apărut, într-o stare incipientă, dar care poate avea consecințe imprevizibile (și nedorite pentru cetățenii europeni) este a concurenței jurisdicționale, exercitate în special între Curtea de Justiție a Comunităților Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Secțiunea 1. Protecția drepturilor omului în sistemul Consiliului Europei

Consiliul Europei a fost creat ca o organizație internațională regională în anul 1949, având, în prezent, drept membri cvasitotalitatea statelor europene.³

În sistemul Consiliului Europei există atât organe care nu au competențe exclusive în materia drepturilor omului (Comitetul de Miniștri, Adunarea Parlamentară, Secretariatul) cât și organe specializate în materia

¹ **Dumitru Mazilu**, *Drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 322; **Dumitru Mazilu**, *Drepturile omului. Concept, exigențe și realități contemporane*, Ed. Lumina Lex, București, ed. a II-a, 2003, p. 146 și urm.

² **Viorel Marcu**, *Les mécanismes internationaux garantissant les Droits de l'Homme*, Thèse de Doctorat, Cluj Napoca, 1997, apud. **Dumitru Mazilu**, *Drepturile omului*, op. cit., p. 200.

³ **Victor Duculescu**, *Protecția juridică a drepturilor omului. Mijloace interne și internaționale*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 98.

drepturilor omului⁴ (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Comitetul de Experți Independenți – Carta Socială Europeană, Comisarul Drepturilor Omului, Comitetul Guvernamental – Carta Socială Europeană, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante; Comitetul Consultativ – Convenția europeană cu privire la statutul juridic al muncitorului migrant; Comitetul Consultativ – Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale; Comitetul de experți – Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare; Comitetul consultativ – Convenția pentru protejarea persoanelor față de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal; Comitetul director pentru bioetică).⁵

§ 1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Convenția europeană a drepturilor omului a fost elaborată în cadrul Consiliului Europei și semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma.⁶ Convenția a fost completată de 14 protocoale adiționale, dispozițiile Convenției fiind aplicabile în țările europene.⁷

Legătura dintre Declarația universală a drepturilor omului (ONU) și Convenția europeană este evidentă, sistemul de garanții stabilit prin aceasta din urmă fiind mai elaborat.⁸

La nivel comunitar, prima declarație referitoare la drepturile omului a fost semnată în 1970 între Comisie, Parlament și Consiliul de Miniștri și făcea referire la Convenția europeană.⁹

Prin dispozițiile Convenției a fost constituită o Comisie (organ al Consiliului Europei) care și-a încetat activitatea la 1 noiembrie 1999.¹⁰

⁴ Pentru relația dintre Uniunea Europeană și Consiliul Europei: **Nicoleta Diaconu**, *Sistemul instituțional al Uniunii Europene*, Editura Lumina Lex, București, 2001.

⁵ **Stelian Scăunaș**, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 54.

⁶ România este parte la Convenție, ratificând-o prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994 *privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție*, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994.

⁷ **Dumitru Mazilu**, *Drepturile omului*, op. cit, p. 201.

⁸ **Emiliano Grossman, Bastien Ironnelle, Sabine Saurugger**, *Les mots de l' Europe. Lexique de l'intégration européenne*, Presses de Sciences Po. Fondation Robert Schuman, 2001, p. 99.

⁹ **Ibidem. Jean-Pierre Marguénaud**, *La Cour européenne des droits de l'homme*, Paris, Dalloz, 1996, p. 114.

¹⁰ Pentru o prezentare istorică a Comisiei Europene a Drepturilor Omului: **C.L. Popescu**, *Protecția internațională a drepturilor omului. Surse, instituții, proceduri*, Ed. All, București, 2000, p. 73-77.

Comisia Europeană a Drepturilor Omului se întrunea ori de câte ori era necesar, atunci când circumstanțele indicau această necesitate. Comisia era convocată de către secretarul general al Consiliului Europei. Această instituție a avut un rol important în promovarea apărării drepturilor particularilor în fața unei instanțe de acest tip.

În privința Curții Europene a Drepturilor Omului putem aprecia că aceasta a avut un rol important și înainte de intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11 la Convenția europeană a drepturilor omului. Curtea avea un rol și anterior acestei modificări a statutului, când, alături de Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Comitetul Miniștrilor veghea la garantarea drepturilor consacrate prin Convenție.¹¹

Protocolul nr. 11 la Convenție a marcat o modificare instituțională în privința Curții Europene a Drepturilor Omului.¹²

În Raportul Explicativ la Protocolul nr. 11 se subliniază necesitatea reformei și a urgenței luării unor măsuri drept consecință a numărului crescut de plângeri depuse la Comisia Europeană a Drepturilor Omului și a aderării a noi state.¹³ Statele membre au luat în considerare necesitatea și urgența restructurării mecanismului de control stabilit de convenție pentru a menține și a întări eficacitatea apărării drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevăzute de convenție, având în vedere, în principal, creșterea numărului de cereri și de state membre ale Consiliului Europei.

Prin urmare, s-a impus amendarea anumitor dispoziții ale convenției în sensul înlocuirii, în special, a Comisiei și a Curții Europene a Drepturilor Omului existente printr-o nouă Curte permanentă.

În chiar primul articol al titlului II („Curtea Europeană a Drepturilor Omului”) se arată că pentru a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru statele contractante la convenție și la protocoalele sale, se înființează o Curte Europeană a Drepturilor Omului. Aceasta va funcționa permanent.

¹¹ **Bianca Selejan-Guțan**, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 31 și urm.

¹² România a ratificat Protocolul nr. 11 prin Legea nr. 79 din 6 iulie 1995 *privind ratificarea Protocolului nr. 11 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenție*, încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 147 din 13 iulie 1995.

¹³ Numărul de cereri a crescut de la 401 (1981) la 2037 (1993). La 31.12.2008 erau înregistrate pe rolul Curții – 97.3000 de cereri. Cu toate acestea, în doctrină se consideră că Protocolul nr. 11 a fost un succes. **Marin Voicu**, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 50 de ani de existență (1959-2009)*, Ed. Universul Juridic, 2009, p. 9.

Curtea are două tipuri de competențe:

- ✓ competențe contencioase (care privesc sesizările individuale și sesizările statale);¹⁴
- ✓ competențe necontencioase – aviz consultativ.¹⁵

§ 2. Comitetul de Experți Independenți

Comitetul de Experți Independenți a fost creat prin Carta Socială¹⁶ Europeană,¹⁷ ca organ subsidiar al Consiliului Europei, cu caracter independent, nejurisdicțional.¹⁸

Comitetul de experți independenți are competență în domeniul drepturilor economice și sociale, urmărind în special realizarea drepturilor specifice.

Părțile contractante au recunoscut ca obiectiv al politicii lor realizarea prin toate mijloacele utile pe plan național și internațional (pentru atingerea condițiilor specifice pentru asigurarea exercitării efective) a unor drepturi și principii diverse și din toate domeniile, respectiv drepturi civile, drepturi politice, drepturi sociale.

Secțiunea 2. Protecția drepturilor omului în cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa

§ 1. Relevanța acțiunilor O.S.C.E. în domeniul drepturilor omului

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) are o arie largă de acțiune,¹⁹ dar care, în materia drepturilor omului este dată de

¹⁴ **C.L. Popescu**, op. cit., p. 87.

¹⁵ Curtea poate, la cererea Comitetului Miniștrilor, să dea avize consultative asupra problemelor juridice privind interpretarea convenției și a protocoalelor sale.

¹⁶ **Bianca Selejan-Guțan**, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 221 și urm.

¹⁷ *Carta Socială Europeană* a fost adoptată la Torino (18 octombrie 1961) și a intrat în vigoare la 26 februarie 1965. România a adoptat Carta prin Legea nr. 74 din 3 mai 1999 pentru ratificarea *Cartei sociale europene revizuite, adoptata la Strasbourg la 3 mai 1996*, publicată în Monitorul Oficial nr. 193 din 4 mai 1999.

¹⁸ Carta Socială Europeană a fost caracterizată drept „un instrument juridic de mare importanță pentru protecția și garantarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale” **D. Mazilu**, *Drepturile omului*, op. cit., p. 148.

¹⁹ **Raluca Miga Beșteliu**, *Organizații internaționale interguvernamentale*, Ed. All Beck, București, 2000; **Stelian Scăunaș**, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Ed. AllBeck, București, 2003, p. 66.

„accentul pus pe dimensiunea sa afirmativă, de consacrare a drepturilor omului, iar nu pe dimensiunea de apărare și garantare concretă” a drepturilor omului.²⁰

În cadrul OSCE, instituțiile de bază (Reuniunile de șefi de stat și de guvern; Consiliul; Comitetul Înalților Funcționari) nu au atribuții directe în materia drepturilor omului, dar implicit pot discuta probleme apărute în această materie, precum și rapoartele instituțiilor, organelor specializate.²¹

OSCE dispune de două organe²² în materia drepturilor omului:

- ✓ Biroul Instituțiilor Democratice și a Drepturilor Omului;
- ✓ Înalțul Comisar al OSCE pentru Minoritățile Naționale.

Un document de importanță capitală pentru începutul respectării drepturilor omului în țările din Estul Europei – și în special, din România – îl constituie *Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa*, elaborat la Helsinki la 1 august 1975.²³

„Actul final” marchează – așa cum se exprimă literatura de specialitate²⁴ – o *recunoaștere neechivocă a protecției drepturilor omului ca principiu fundamental al dreptului internațional*.

Punctul VII al Actului final făcea referire la *respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, inclusiv a libertății de gândire, conștiință, religie sau de convingere*.²⁵

Statele participante²⁶ vor respecta drepturile omului și libertățile fundamentale, inclusiv libertatea de gândire, conștiință, religie sau de convingere pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.

²⁰ C. L. Popescu, op. cit., p. 117.

²¹ În Declarația C.S.C.E. din 1992 se sublinia că „Abordarea noastră se bazează pe conceptul atotcuprinzător al securității, așa cum este inițiat în Actul Final. Acest concept leagă menținerea păcii de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. El corelează solidaritatea și cooperarea economică și în domeniul mediului înconjurător cu relațiile interstatale pașnice. Acesta este la fel de valabil în supravegherea schimbărilor, cum era necesar în atenuarea confruntării.”

²² C. L. Popescu, op. cit., p. 119.

²³ Publicat în Monitorul Oficial nr. 92 din 13 august 1975.

²⁴ V. Duculescu, op. cit., p. 79. Pe larg, despre efectele în timp ale Conferinței, **Phillippe Moreau Defarges**, *Instituțiile europene*, Editura Amarcord, Timișoara 2002 [Armand Colin, Paris, 2002], p. 30 și urm.

²⁵ **Victor Luncan, Victor Duculescu**, *Drepturile omului. Studiu introductiv, culegere și documente internaționale și acte normative de drept intern*, Ed. Lumina Lex, București, 1993, vol. I, p. 91.

²⁶ Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, deschisă la 3 iulie 1973 la Helsinki și continuată la Geneva de la 18 septembrie 1973 până la 21 iulie 1975, a fost încheiată la Helsinki, la 1 august 1975, de înalții Reprezentanți ai Austriei, Belgiei, Bulgariei, Canadei, Cehoslovaciei, Ciprului, Danemarcei, Elveției, Finlandei, Franței, Republicii Democratice

Statele se obligau să promoveze și încurajeze exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților civile, politice, economice, sociale, culturale și altele care decurg toate din demnitatea inerentă persoanei umane și sunt esențiale pentru libera și deplină sa dezvoltare.

În acest cadru, statele participante vor recunoaște și respecta libertatea individului de a profesa și practica, singur sau în comun, religia sau convingerea acționând după imperativele propriei sale conștiințe.

Statele participante pe teritoriul cărora există minorități naționale vor respecta dreptul persoanelor care aparțin acestor minorități la egalitate în fața legii, le vor acorda posibilitatea deplină de a se bucura în mod efectiv de drepturile omului și libertățile fundamentale și, în acest mod, vor proteja interesele lor legitime în acest domeniu.

Statele participante recunosc importanța universală a drepturilor omului și libertăților fundamentale, a căror respectare este un factor esențial al păcii, justiției și bunăstării necesare pentru a asigura dezvoltarea relațiilor amicale și a cooperării între ele, ca și între toate statele.

Ele vor respecta în mod constant aceste drepturi și libertăți în relațiile lor reciproce și se vor strădui, individual și în comun, inclusiv în cooperare cu Națiunile Unite, să promoveze respectarea universală și efectivă a lor.

Ele confirmă dreptul individului de a cunoaște drepturile și îndatoririle sale în acest domeniu și de a acționa în consecință.

În domeniul drepturilor omului și libertăților fundamentale, statele participante vor acționa în conformitate cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite și cu Declarația universală a drepturilor omului. Ele își vor îndeplini, de asemenea, obligațiile așa cum sunt enunțate în declarațiile și acordurile internaționale în acest domeniu, inclusiv, între altele, pactele internaționale referitoare la drepturile omului, prin care ele ar putea fi legate.

Deși „formal” actul nu a fost înregistrat ca document al Organizației Națiunilor Unite, totuși este considerat un angajament în termeni categorici, a cărui forță juridică nu poate fi contestată.²⁷ De asemenea, din perspectivă istorică putem afirma că acest document a modificat percepția asupra drepturilor omului în Europa răsăriteană și a impus un nou standard de obligații pentru state în privința respectării drepturilor omului.

Germane, Republicii Federale Germane, Greciei, Irlandei, Islandei, Italiei, Iugoslaviei, Liechtensteiunlui, Luxemburgului, Maltei, Marii Britanii, Monaco, Norvegiei, Olandei, Poloniei, Portugaliei, României, San Marino, Spaniei, Statelor Unite ale Americii, Suediei, Turciei, Ungariei, U.R.S.S., Vaticanului.

²⁷ Pentru detalii: **V. Duculescu**, *op. cit.*, p. 80.

Acest act internațional a fost urmat de „Documentul final al Reuniunii de la Viena a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa”²⁸

Statele participante se angajează să respecte dreptul cetățenilor lor de a contribui activ, individual, sau în asociere cu alții, la promovarea și protejarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

La data de 6 ianuarie 1990 Ministerul Afacerilor Externe al României a retras rezervele interpretative pe care țara noastră le formulase în legătură cu prevederile Actului final de la Viena.

Actul final al CSCE a fost urmat de Documentul reuniunii de la Copenhaga a Conferinței privind dimensiunea umană a CSCE.

§ 2. *Carta de la Paris pentru o Nouă Europă*

Carta pentru o Nouă Europă este un nou pas în procesul politico-juridic privind protecția drepturilor omului.²⁹

Statele participante au subliniat în declarație că „în prezent ne revine obligația să înfăptuim speranțele și așteptările pe care popoarele noastre le-au nutrit timp de decenii: o angajare nestrămutată în favoarea democrației întemeiate pe drepturile omului și libertățile fundamentale; prosperitatea prin libertate economică și echitate socială; o securitate egală pentru toate țările noastre”; Carta este structurată în formula Actului final – a celor 10 principii.

Statele semnatare au avut o concepție integratoare a **drepturilor omului**, situându-le alături de **democrație și statul de drept**.

Orice individ, fără discriminare, are dreptul la: libertatea de gândire, conștiință și religie sau de convingere; libertatea de expresie; libertatea de asociere și de întrunire pașnică; libertatea de mișcare; nimeni nu va fi supus: unei arestări sau dețineri arbitrare; unei torturi sau oricărui alt tratament sau pedepse aspre, inumane sau degradante. În plus, fiecare are dreptul: de a-și cunoaște și de a-și face respectate drepturile; de a participa la alegeri libere și corecte; de a fi judecat în mod echitabil și public dacă este acuzat de comiterea unui delict; de a avea individual sau în asociere o proprietate și de a exercita activități individuale; de a se bucura de drepturi economice, sociale și culturale.

Enumerarea acestor drepturi și libertăți este importantă și din perspectiva Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, care

²⁸ Publicat în *Documentul final al Reuniunii de la Viena a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa*, Ed. Bălcescu, 1990.

²⁹ **Carta de la Paris** din 21 noiembrie 1990 **pentru o nouă Europă** a fost publicată în Monitorul Oficial al României nr. 181 din 9 septembrie 1991.

realizează, de asemenea, un catalog al drepturilor omului. Diferența dintre cele două documente (dacă CDFUE va intra în vigoare) este că în Uniunea Europeană există o instanță jurisdicțională care să verifice și să sancționeze neaplicarea acesteia.

OSCE nu a interacționat în mod direct cu dreptul comunitar, având mai mult efecte de natură politică și influențând în primul rând statele est – europene în adoptarea unor documente internaționale care să protejeze drepturile omului – în primul rând drepturile politice.³⁰

De asemenea, se mai dădea asigurarea ca *fiecare persoană să se bucure de apărare efectivă, pe plan național și internațional, împotriva oricărei violări a drepturilor sale.*

Respectarea deplină a acestor principii constituie baza pe care ne vom strădui să edificăm **noua Europă – o Europă bazată pe respectul drepturilor omului și a libertăților fundamentale ca premisă esențială a democrației și a statului de drept.**

Între documentele Conferinței la nivel Înalt pentru Securitate și Cooperare în Europa³¹ se regăsește *Declarația la nivel înalt de la Helsinki.*

În preambulul acestei declarații se arată că prin *Carta de la Paris pentru o Nouă Europă* s-au creat instituții de cooperare și s-au trasat orientări pentru realizarea unei comunități a statelor libere și democratice de la Vancouver la Vladivostok.

Participanții la Conferință au subliniat caracterul istoric, juridic și politic al declarațiilor, subliniind că au „fost martorii încetării războiului rece, ai prăbușirii regimurilor totalitare și sfârșitului ideologiei care a stat la baza acestora. În prezent, în toate țările noastre, democrația constituie baza vieții politice, sociale și economice. CSCE a jucat un rol-cheie în aceste transformări pozitive. Totuși, moștenirea trecutului rămâne puternică. Ne confruntăm cu probleme și șanse, dar și cu serioase dificultăți și dezamăgiri.”

Transformările de structură a securității regionale – europene și globale, au impus OSCE adoptarea unor măsuri încă din anii 90. Astfel, în 1994, la Conferința de la Budapesta s-a hotărât transformarea CSCE în OSCE iar în 1999, la Istanbul, a fost adoptată *Carta Europeană de Securitate.*³²

³⁰ **Andrei Popescu**, *Raporturile dintre Organizația Internațională a Muncii și Uniunea Europeană și respectiv dintre Consiliul Europei și Uniunea Europeană*, Buletinul de informare legislativă, nr 3/2006.

³¹ Helsinki, 9-11 iulie 1992.

³² **Andrei Popescu, Ion Diaconu**, *Organizații europene și euroatlantice*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 159-160.